

Ympäristöministeriö
kirjaamo.ym@gov.fi

Sosiaali- ja terveysministeriön lausunto keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmasta

Ympäristöministeriö on pyytänyt sosiaali- ja terveysministeriöltä lausuntoa keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmaluonnoksesta. Ilmastolaki velvoittaa ympäristöministeriötä päivittämään kerran hallituskaudessa keskipitkän aikavälin ilmastopoliittisen suunnitelman (jäljempänä suunnitelma), jonka valtioneuvosto hyväksyy yleisistunnsa. Suunnitelma pitää sisällään toimenpiteet, joilla Suomi pyrkii vähentämään päästökaupan ulkopuolelle jääviä päästöjä, joita aiheuttavat työkoneet, rakennusten erillislämmitys, maatalous, liikenne, jätehuolto, teollisuus ja F-kaasut. Suunnitelmaan sisältyy VTT:n Hiisi-hankkeen skenaariotarkastelu, jossa on arvioitu nykyisen hallitusohjelman hiilineutraalisuustavoitteen saavuttamisen kustannuksia.

Voimassa olevan taakanjakoasetuksen (2018/842/EU) mukaan Suomen tulee vuoteen 2030 vähentää em. päästöjä 39 % vuoteen 2005 verrattuna. Osana uutta EU:n ilmastopakettia komissio on 14.7.2021 esittänyt (KOM/2021/555 lopullinen), että Suomi vähentää em. päästöjä 39 %:n sijaan 50 %. Osana ilmastopakettia komissio on esittänyt myös (KOM/2021 551 lopullinen) rakennusten erillislämmityksen ja liikenteen saattamista päästökaupan piiriin siten, että päästökattoa näillä sektoreilla kiristetään asteittaisesti kohti vuotta 2030. Vaikka liikenteen ja erillislämmityksen päästöt tulisivat päästökaupan piiriin, kuten komissio esittää, taakanjakoasetuksen nykyiset tai kiristetyt velvoitteet ovat edelleen voimassa.

Lähtökohtana tässä ympäristöministeriön laatimassa suunnitelmassa on ollut löytää kustannustehokkain ja oikeudenmukainen päästövähennyspolku päästökaupan ulkopuolelle jäävien EU:n sitovien vähennysvelvoitteiden toimeenpanemiseksi.

Sosiaali- ja terveysministeriö on tutustunut asiakirjaan ja lausuu suunnitelmasta käsityksensä seuraavaa.

Sosiaali- ja terveysministeriö on esittänyt huolensa ilmastopolitiikan aiheuttamasta energiaköyhyydestä useaan otteeseen

Sosiaali- ja terveysministeriö on kiinnittänyt huomiota ilmastolain uudistamisesta antamassaan lausunnossa (VN/14302/2019-STM-74) EU:n ilmastopakettien kielteisisiin sosiaalsiin vaikutuksiin erityisesti haja-asutusalueilla omakotitaloissa asuville ihmisille. STM on toistanut edellä mainitun huolensa antaessaan lausunnot eduskunnan sekä ympäristö- (VN/29232/2021-STM-1) että liikenne- ja viestintävaliokunnalle (VN/29545/2021-STM-1) Euroopan unionin ilmastorahastosta eduskuntaa

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Sosiaali- ja terveysministeriö

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Puhelin
Telefon
Telephone

Faksi
Fax
Fax

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

PL 33
00023 Valtioneuvosto

Meritullinkatu 8
Helsinki

0295 16001
+358 295 16001

02951 63415
+358 2951 63415

kirjaamo.stm@gov.fi
stm.fi

informoineesta kirjeestä (U 61/2021). Euroopan unionin komissio julkisti osana ilmastopakettia 14.7.2021 asetusesityksensä sosiaalisesta ilmastorahastosta (KOM/2021 568 lopullinen), jolla kompensoitaisiin ilmastopolitiikan aiheuttamaa energiaköyhyyttä. Sosiaali- ja terveysministeriö esitti huolensa ilmastopolitiikan aiheuttamasta energiaköyhyydestä myös antaessaan lausuntonsa kansallisesta tieliikenteen päästökauppaa koskevasta arviomuistioluonnoksesta (VN/3882/2021-STM-45). Sosiaali- ja terveysministeriö ilmaisee saman näkemyksensä nyt koskien päivitettävää keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmaa.

Ilmastopolitiikan vaikutus julkiseen talouteen ja hyvinvointiin

Sosiaali- ja terveysministeriö kiinnittää huomiota siihen, että suunnitelmassa ei esitetä arviota ilmastopolitiikan vaikutuksista julkiseen talouteen. Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että suunnitelmassa on lukuisia toimenpiteitä, joita ei ole sisällytetty kevään 2021 julkisen talouden suunnitelmaan

VTT:n Hiisiskenaariotarkastelun ongelmat

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää tärkeänä, että suunnitelma tehdään noudattaen pyrkimystä löytää kustannustehokkain ja oikeudenmukaisin päästövähennyspolku.

VTT:n Hiisiprojektin (Hiilineutraali Suomi 2035 – Ilmasto ja energiapolitiikan toimet ja vaikutukset; Hiisi, VTT 2021a) skenaariot ja sen osana tehdyt taloudelliset laskelmat, jotka esitetään kuvassa 29 sivulla 178 tarkoittavat sitä, että erityisesti tukeuduttaessa liikenteen biopolttoaineisiin ja rakennusten erillislämmityksessä bioöljyyn marginaalikustannukset kasvavat verrattain suuriksi. Leipätekstistä ilmenee lisäksi, että hillintätoimista päästökaupan ulkopuolella seuraa esimerkiksi merkittävää laskua kansalaisten ostovoimassa tehtäessä mittavia vihreitä investointeja 2035 mennessä, mikäli samalla ei kokonaisuutena arvioida toimenpiteiden mahdollisia kompensointejä.

Sosiaali- ja terveysministeriö haluaa kiinnittää huomiota suunnitelman eri ihmisryhmiin kohdistuvien vaikutusarviointien puuttumiseen.

EU:n komission esittämä taakanjaon kiristys 50 %:iin vuoteen 2030 mennessä

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää tärkeänä suuren valiokunnan komission taakanjakoasetusesitystä koskevan U-kirjeen (U 55/2021) vastauksen (SuVL 5/2021 vp) mukaisesti, että suunnitelmassa korostettaisiin erityisesti kustannustehokkuutta ja joustoja päästövähennysten toteuttamisessa. Em U-kirje informoi eduskuntaa Euroopan unionin komission em. taakanjakoasetusesityksen (KOM/2021/555 lopullinen) sisällöstä ja Suomen alustavista kannoista ehdotukseen.

Energiaköyhyys

Sosiaali- ja terveysministeriö yhtyy suunnitelmassa mainittuun käsitykseen, että liikenteen polttoaineiden ja lämmityksen hintojen korotusten vaikutukset kohdistuvat erityisesti maaseudulla asuviin erityisesti ikääntyviin kotitalouksiin. Sosiaali- ja terveysministeriö pitää suunnitelmassa puutteena, että siinä ei-esityksiä arvioita suoran tulotuen tai investointituen tarvittavista määristä. Sosiaali- ja terveysministeriö pitää puutteena suunnitelmassa myös, että suunnitelman toimenpiteiden sosiaalisia vaikutuksia ei ole yksityiskohtaisemmin selvitetty.

Kustannustehokkain ja oikeudenmukaisin päästöjen vähennyspolku puuttuu suunnitelmasta

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa perustuen edellä esitettyyn, että suunnitelma ei ole onnistunut vakuuttavalla tavalla löytämään Suomelle kustannustehokkainta ja oikeudenmukaista päästövähennyspolkua, joka on ollut suunnitelman laadinnan peruslähtökohta. Sosiaali- ja terveysministeriö yhtyy tässä asiassa valtiovarainministeriön näkemykseen.

Jätteenpolto

Suunnitelmaluonnokseen sisältyy vapaaehtoisin toimin (s. 80) edistettävä tavoite vähentää jätteenpolton hiilidioksidipäästöjä 0,1 Mt vuoteen 2030 mennessä. Sosiaali- ja terveysministeriö pitää hyvänä vapaaehtoisuutta, koska kiertotalouden edistäminen monen jätejakeen kohdalla on osoittautunut hyvin haasteelliseksi. Sosiaali- ja terveysministeriö muistuttaa, että jätteenpolton hiilidioksidi päästöistä vain puolet lasketaan olevan peräisin fossiilienergiasta. Sosiaali- ja terveysministeriö on korostanut koko 2000-luvun antamissaan lausunnoissaan jätteen arinapolton olevan esimerkiksi kaasumaisiin, nestemäisiin tai kiinteisiin jätteestä tuotettuihin rinnakkaispolttoaineisiin tai liikenteen biopolttoaineisiin nähden ylivertainen tapa vähentää hiilidioksidipäästöjä.

Yksityiskohtaisia huomioita luvusta 10.2. Ympäristö- ja terveysvaikutukset

Suunnitelmassa todetaan, että WAM-skenaariossa pienpolton on arvioitu vähenevän 20 %. Toistaiseksi mikään ei ole viitannut siihen, että puunpoltto olisi vähenemässä lämmön lähteenä taajamissa. Erityisesti öljylämmityksen vähentäminen ja lämmitysöljyn kallistuminen voi lisätä pienpolton kielteisiä terveysvaikutuksia taajamissa etenkin, kun samalla pyritään tiiviiseen kaupunkirakentamiseen myös pientaloalueilla energian säästämiseksi.

Sosiaali- ja terveysministeriö ei voi yhtyä sivun 180 toisen kappaleen lopussa esitettyyn arvioon, että pistemäisten polttoon perustuvan voimantuotannon kieltäminen johtaisi suotuisaan ilmanlaadun kehitykseen ja suotuisiin terveysvaikutuksiin, koska pistemäisten korkeiden lähteiden merkitys ilmanlaadun heikentäjinä on pieni.

Yksityiskohtaisia huomioita luvusta 10.3. Sosiaaliset vaikutukset

Alaotsakkeen 10.3.1 Toimien sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja hyväksyttävyyys alla sivulla 182 siteerataan Ilmastopaneelin lausuntoa:

”Paneeli muistuttaa myös, että Suomessa kaikilla tulee olla varaa energiaan, ruokaan ja liikkumiseen, ja lisäksi kaikilla tulee olla vapaus valita asuinpaikka, ammatti ja elinkeino.”

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että sanat voivat jäädä merkityksettömiksi, jos ilmastotoimilla aiheutetaan sellaista energiaköyhyyttä, että ihmisillä ei ole varaa lämmitykseen tai liikkumiseen esimerkiksi haja-asutusalueilla. Samassa yhteydessä tulee haitan välttämiseksi sitoutua riittäviin kompensaatioihin.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa edelliseen liittyen lisäksi, että saman alaotsakkeen alla sivulla 184 energian hintaa merkittävästi nostavia epäoikeudenmukaisiksi koettuja veromuutoksia vastustettiin vastaajien keskuudessa.

Seuranta ja raportointi (kappaleet 3.6 ja 11)

Ilmastolaki edellyttää raportoimaan eduskunnalle vain yleisluontoisesti ilmastopolitiikan sosiaalisista vaikutuksista. Ilmastolakia uudistetaan parhaillaan. Sosiaali- ja terveysministeriö ehdotti ilmastolain muutoksesta antamassaan lausunnossaan (VN/14302/2019-STM-74), että lakia olisi uudistettu vasta EU:n ilmastopakettien hyväksymisen jälkeen. Sosiaali- ja terveysministeriö muistuttaa, että ilmastopakettien julkistamisen yhteydessä EU:n komissio informoi jäsenmaita uudesta perustetusta Energiaköyhyysobservatoriosta (https://energy-poverty.ec.europa.eu/energy-poverty-observatory_en), jonka tarkoituksena on auttaa jäsenmaita energiaköyhyyden torjumisessa ja sen tunnistamisessa. Tästä syystä suunnitelmassa mainitussa ilmastovuosikertomuksessa voisi osana sosiaalivaikutuksia raportoida myös energiaköyhyyden kehittymisestä.

EU:n ilmastopaketti

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää myös tärkeänä, että suunnitelmaan luodaan nykyistä kattavampi kokonaistilannekuva luotaava katsaus EU:n ilmastopakettien vaikutuksista ja yhtymäkohdista päästökaupan ulkopuolisten päästöjen vähentämisessä sekä liittyen esitykseen sosiaalisesta ilmastorahastosta ja suunnitelmista laajentaa päästökauppaa liikenteeseen ja rakennusten lämmitykseen. Myös tietoa tarvitaan RED II direktiivimuutosesityksen vaikutuksista, koska sillä voi olla vaikutusta biopolttoaineiden ja bioöljyn saatavuuteen.

Kansliapäällikkö

Kirsi Varhila

Lääkintöneuvos

Mikko Paunio

Jakelu YM Ympäristöministeriö

Tiedoksi Perhe- ja peruspalveluministerin esikunta, MMM:n laajapohjainen uutta ilmastonmuutoksen sopeutumissuunnitelmaa valmistelema työryhmä, valtiovarainministeriö ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

VN/16951/2020-STM-58

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons: